

Vintr, Josef

[Erazm [i.e. Èrazm] Rotterdamskij. Pochvala gluposti. Pervod s latinskogo P.K. Gubera]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1962, vol. 11, iss. E7, pp. 124-125

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110223>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

jež byly vlastním výtvozem latinského středověku a které osvobodily středověké básníky od vlivu antických modelů a daly jim možnost nového výrazu. Kapitola devátá tvoří stručný závěr. Ke knize je připojena bibliografie pramenů a literatury, rejstříky a konečně zvlášť cenné tabulky autorových schémat rytmických veršů a strof s popisem.

Úkolu, jež si autor stanovil, plně dostál. Kniha nadto obsahuje řadu hodnotných poznámek a autorových vlastních názorů na počátky latinského rytmického veršování a na jeho vývoj. Přináší i podněty k další práci na dílech úsečí bádání o středověkém verši, dosud nedostatečně zpracovaných.

Jana Nechutová

Erazm Rotterdamskij. Pochvala gluposti. Převod s latinského P. K. Gubera. Gosud. izdat. čludož. liter. Moskva 1960. Statja i komentarii L. E. Pinskogo. 163 stran.

Je třeba uvítat ruský překlad *Encomia moriae* — Chvály bláznovství, věčně živého Erasmoveho spisu, který má hodně co říci i dnešnímu čtenáři ostrou a duchaplnou kritikou upadající středověké společnosti, především církve, humanitními a i dnes pokrokovými myšlenkami z oblasti vzdělání a etiky, které dnešní socialistická společnost uskutečňuje v praxi. Nebudu hodnotit kvalitu překladu, to není možné už proto, že překladatel ani komentátor nevedli, které edice *Encomia* bylo použito. Chtěl bych jen připojit několik poznámek ke statí L. E. Pinského „Erazm i jeho Pochvala gluposti“ (113–139).

Autor v ní podává dosti obsáhlý přehled Erasmových názorů (113–117), dále osvětluje kořeny vzniku *Encomia* (118–122), rozebírá kompozici i myšlenkový obsah díla (122–136) a nakonec stručně hodnotí význam Erasma a jeho nejslavnějšího spisu (136–139).

V tomto nástinu Erasmovy činnosti, který je zároveň pokusem o hodnocení jeho názorů z pozice marxistické ideologie, je Pinskij mnohde sváděn k přeceňování progresivnosti Erasma. Nedovedl či nechtěl ukázat být jen stručně, že Erasmus si často nebyl a nemohl být vědom dosahu svých názorů a že **kriticoval společenské zlořády** ne jako představitel měšťanstva — hlavní složky rodičeho se nového společenského řádu — jak tvrdí Pinskij, ale především jako intelektuál, který vidí konkrétní zlo a v mysli má představy o jeho nápravě, které se snaží sdělit světu. Jinak však podává Pinskij Erasmovy názory srozumitelně a veškeru správně. Cenné je zvláště to, že ho neizoluje, ale že ho srovnává s jinými velikými kritiky evropské společnosti — T. Morem, Rabelaisem a Cervantesem a uvádí jeho dílo v souvislost se všeobecnými tendencemi doby.

Velmi cenná je vlastní část studie, zabývající se rozбором *Encomia* (118–136). Autor přistupuje ke zkoumání vzniku, formy, obsahu a významu díla vyzbrojen nejen historicko-srovnávací metodou marxistické literární vědy, ale i dobrými znalostmi literatury předmětu i celého období (kterou bohužel vyjma klasiků marx-leninismu necituje ani neuvádí bibliografii).

Celá studie by se dala nazvat dobře připravenou expedicí za progresivní prvky v Erasmově díle, zvláště v jeho *Encomiu*. Opravdu přesvědčivě dovedl ukázat, že z jeho díla se dá vyložit proces vzniku humanismu jak nového směru v myšlení a nazírání na skutečnost, který staví jako protiklad přežívající středověké scholastice nový princip přírody a svobodné myšlenky jako základ životní filosofie, odrážející vývojový proces evropské společnosti s prvními momenty vzniku nové buržoasní éry. V Erasmově myšlení se mu dokonce daří objevit prvky dialektického nazírání na skutečnost — „... všechny věci mají dvě tváře... a ty nejsou shodné jedna s druhou. Zvenku smrt — uvnitř uvidíš život...“ (Pinskij cituje z *Encomia*). Tento způsob myšlení patří však k Erasmově metodě uměleckého projevu, která nejvyšší podvědomě mohla odrážet objektivní dialektiku historického převratu ve všech sférách kultury. Stejně tak i ostrá kritika mravního i názorového úpadku doby, přecházející v druhé části *Encomia* z humoru v satiru, je spíš nadneseným odsouzením individualisty zájmového se obecně o výhody, které by vyplynuly z lepšího stavu věcí, než sociální kritikou současných mravů a společenských institucí z hlediska člověka, který „zdravým selským rozumem“ hledá nápravu (131–132). Vždyť Erasmus byl sám hlavou „třetí“ skupiny intelektuálů, která stála mezi a nad oběma fanatickými náboženskými tábory, jak sám Pinskij níže uvádí (136) a jistě jeho osobní stanovisko nerozhodlo o tom, že historický vývoj dal za pravdu této skupině. Erasmovy ideje působily nezávisle na jeho osobních pozicích.

Zeela správně však odmítá Pinskij pokusy modernistické západní vědy interpretovat *Encomium* v souvislosti s reakčními názory na vznik a cíle humanismu v duchu křesťanské mystiky a oslavy irracionalismu.

Vlastní přínos jeho studie proti starší erasmovské literatuře, většinou faktograficky zpracovávající materiál, spočívá v tom, že dovedl kriticky zhodnotit dílo Erasmove ve světle historického materialismu. Je vhodným doprovodem k ruskému překladu *Encomia moriae* a

spolu s ním by měl být i nám podnětem, abychom si víc všimli literárního a myšlenkového odkazu velkého holandského humanisty, jehož Chválu bláznovství přeložil do češtiny pohotově hned po jejím prvním vydání Řehoř Hrubý z Jelení a jehož spisy vydatně působily na náš národní humanismus i na naše osvícenství.

Josef Vintř

Corpus Fabularum Aesopicarum, vol. prius: *Fabulae Aesopicae soluta oratione conscriptae*, ed. *Aug. Hausrath*, fasc. 1 (editio stereotypa ed. prioris, MCMXL), Lipsiae 1957, pp. XXXVI + 208 + 6; fasc. 2, ed. *A. Hausrath*. Indices ad fasc. 1 et 2 adiecit *H. Haas*, editionem alteram curavit *H. Hunger*, Lipsiae MCMLIX, pp. XX + 351 + 1, Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana.

Zachované sbírky „Aisopových bajek“ pocházejí vesměs z doby byzantské, ale náměty bajek jsou starého původu. Znalost bajek, které pro svůj folklorní ráz byly zejména v lidových vrstvách velmi oblíbeny, šířily v Řecku v nejstarší době otroci cizího původu, jedním z nich byl také patrně skladatel bajek (*logopoiros*) fryzský (?) otrok na ostrově Samu v 6. stol. před n. l. Aisopos, známý spíše v latinizované podobě Aesopus anebo modernizované Ezop, od něhož své náměty odvozovala pozdější antická bajková tvorba. Když pak od 4. stol. před n. l. byly sestavovány sbírky bajek, staly se spolu s Aisopovým „životopisem“, jehož základní jádro je ze 6. stol. před n. l., oblíbenou lidovou četbou. Bajky byly jako pohádky nejvhodnějším tématem pro vyprávění matek, chův a vychovatelů, vypravovali si je na trhu, u krámů; brzy se četly ve škole, čerpali z nich iambografové a komikové. Záhy se jich zmocnila také rétorika, v níž se staly první etapou školního vyučování. Není proto divu, že se Aisopovy bajky dochovaly v tak neobvyklém počtu různých rukopisů. Hausrath jich vypočítává v přehledu rukopisů v 1. sv. svého vydání 96, přitom vynechává další, které mu byly známy jen z katalogů anebo z jiných pramenů (str. XXIX).

Vědecké vydání Aisopových bajek patří k nejobtížnějším filologickým úkolům; hlavní příčinou je jejich měnící se tradice (*T. Sinko*, *Literatura Graeca*, I 4, Kraków 1931, str. 191 n.). Již z toho, co bylo dříve řečeno, je patrné, že sbírky bajek se podle svého cíle vzájemně lišily nejen svým rozsahem a výběrem bajek, nýbrž hlavně jejich formou a dikcí. Dva způsoby, jimiž se ve starověku šířily Aisopovy bajky, tj. lidová četba a řečnická cvičení, zanechaly také zřetelnou stopu v jejich rukopisném dochování (*Hausrath*, *PWRE* VI. 1734, s. v. *Fabel*). Již ve starověku existovaly dva různé soubory, které v našich vydáních jsou zpřeházeny. Podle toho se obvykle rozlišují dvě hlavní rukopisné recenze, a to *recensio Accursiana*, zvaná tak podle *B. Accursia* z Pisy, který vydal Aisopovy bajky v Miláně kolem roku 1479 z rukopisu *c. Laurentianus* 86 sup. 79, a *recensio Augustana* podle rukopisu *c. Augustanus* v Mnichově (*Aug. Mon.* 564), obě se štěpí ještě na další větve. Vedle toho existovaly méně známé sbírky, z nichž byl kdysi nejvíce ceněn tzv. *codex Casinensis*.

Většina vydavatelů se zprvu přidržovala jednoho rukopisu, tak již jmenovaný *Accursius*, dále *R. Stephanus* (1546), *I. N. Nevelet* (1610), *de Furia* (1810), *I. G. Schneider* (1815), *L. Sternbach* (1894) a jiní. Podle vydání *de Furiova*, *Coraisova* a *Schneiderova* pořídil první vydání Aisopových bajek v B. T. roku 1852 *K. Halm*, další vydání roku 1875, 1889, 1911 a 1929 fotografické. Jeho vydání, které obsahovalo celkem 426 bajek, se přes různé nedostatky — nebylo založeno na studiu rukopisů — používalo až do nedávné doby, kdy bylo nahrazeno a překonáno vynikajícím vydáním *Hausrathovým*: 1. sv. 1940, 2. sv. 1956 — k tisku jej připravil *Hausrathův* spolupracovník a přítel *H. Haas*, který sestavil také velmi užitečný index verborum k oběma svazkům, protože *Hausrath* roku 1944 zemřel — nezmeněný přetiisk 1. sv. 1957, druhé vydání 2. sv. 1959 připravil *H. Hunger*. *Hausrath*, který se zabýval studiem Aisopových bajek téměř celý život, se pečlivým zkoumáním, srovnáváním a hodnocením téměř celé stovky rukopisů důkladně připravil na svůj těžký úkol poříditi kritické vydání. Výsledky své práce uveřejňoval porážku od roku 1898. Stěžejní slíbené dílo o rukopisech Aisopových bajek „*Aesop. Geschichte der handsschriftlich überlieferten griechischen Fabelsammlungen*“ (cf. 1. sv. str. V), které pro nepříznivé poměry roku 1939 — propter horum temporum angustias — nemohlo vyjít, se pravděpodobně ztratilo, jak sděluje *Haas* (2. sv. str. XVII).

Sbírky bajek roztřídil *Hausrath* podle rukopisů na čtyři hlavní recenze: *Augustana* o 17 rukopisech (I, Ib), je charakterisována prostým slohem: *Vindobonensis*, rovněž o 17 rukopisech (II, III^a), rozvlácného a neurovaného slohu, který byl typický pro 6. a další století; *Accursiana* o 51 rukopisech (III^b s podskupinami Φ , Γ ; III^c, III^a), s úsilím o uhlazenější výraz; *Augustanae editio altera* (Ia) o 11 rukopisech, jakýsi výběr z první recenze. O vzájemné souvislosti rukopisů, důvodech jejich zařazení i jejich hodnocení pojednal *Hausrath*